

ماهیت میان‌رشته‌ای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

پردیس پرتو^۱

کارشناس کتابداری و اطلاع‌رسانی، مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری

مرضیه گلتاجی^۲

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام

تاریخ دریافت: ۱۳۸۷/۰۵/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۰۱/۱۸

چکیده

علم و پیشرفت‌های علمی نیازمند بستری از تعاملات، میان رشته‌های علمی مختلف است. در عصر حاضر با توجه به تخصصی شدن حوزه‌های موضوعی، روابط بین‌رشته‌ای در هر مطالعه‌ای اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. کتابداری و اطلاع‌رسانی رشته‌ای است که همانند سایر رشته‌ها، مبانی و اصول نظری خاص خود را دارد. به نظر می‌رسد بسیاری از نظریات و اصول مطرح‌شده در این علم از سایر رشته‌های علمی به وام گرفته شده است؛ از این رو پژوهش حاضر بر آن است تا با بررسی و مطالعه نظریات موجود در این رشته، ریشه‌ها و خاستگاه‌های این نظریات را کشف کرده و بدین ترتیب ماهیت میان‌رشته‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی را مشخص کند. واژگان کلیدی: کتابداری، اطلاع‌رسانی، علم میان‌رشته‌ای، نظریات.

1. parto.pardis@gmail.com

2. marzieh.goltaji@gmail.com

مقدمه

در عصر پیچیده و متغیر حاضر، موقعیت، اعتبار و کارایی داده، دانش، تجارب و روش‌های واگرایانه با چالش روبه‌رو شده است. شهروند این عصر برای شناخت و فهم مسائل، موضوعات و پدیده‌های اجتماعی پیچیده و تأویل واقع‌بینانه متن‌ها و صورت‌بخشیدن به دریافت‌های شناختی خود از جهان، ناگزیر از بازسازی مجدد تجربه‌ها و دانش خویش در همگرایی و اشتراک با داشته‌ها و دانسته‌های دیگران است. در چنین وضعیتی، رشته‌های علمی و کنشگران آن به تدریج شانس بقا و قدرت حضور خود را در هم‌نشینی و همگرایی با سایر معرفت‌ها احساس می‌کنند؛ از این روست که میان‌رشته‌گرایی در دهه‌های اخیر در سیاست‌گذاری‌های علمی، آموزشی و پژوهشی جوامع مختلف مورد توجه و اشتیاق عمومی است (خورسندی طاسکوه، ۱۳۸۷).

امروزه «داشتن نظریه» نشانه جدیت و اعتبار پژوهش‌های یک رشته علمی است. نظریه به سازماندهی داده‌ها و سهولت بخشیدن به پیچیدگی‌های دنیای اجتماعی یاری می‌رساند (ون مانن^۱، ۱۹۹۸). نظریه‌ها ماحصل پژوهش‌های بنیادی هستند و چهارچوبی برای اندیشیدن و پژوهش‌های آتی فراهم می‌آورند.

تاریخ علم به جز موارد نادر، تنها تاریخ پیدایش و افزایش تعداد رشته‌ها نیست بلکه تاریخ از بین رفتن مرز بین رشته‌ها، گام نهادن مسائل یک رشته به رشته دیگر، ایجاد مفاهیم نو و تشکیل رشته‌ای ترکیبی نیز هست (مورن، ۱۳۸۷؛ نقل شده در فدایی، ۱۳۸۹).

در اینکه چگونه رشته جدید به وجود می‌آید همه متفق‌اند که ناتوانی حوزه‌های موجود سبب می‌شود تا رشته جدیدی به وجود آید. در اینجا دو دیدگاه وجود دارد که گاه با هم اشتباه می‌شوند. عده‌ای چنین فکر می‌کنند که میان رشته به این معناست که رشته جدید از رشته‌های گوناگون بخش‌هایی را وام گرفته و به صورت رشته جدیدی درآمده است. معنای این نوع برداشت این خواهد بود که اگر رشته‌های مشارکت‌کننده در ایجاد رشته جدید سهم خود را باز پس گیرند، چیزی از رشته جدید باقی نخواهد ماند. اما نظر دیگر این است که رشته جدید اگرچه ممکن است از رشته‌های دیگر بخش‌هایی را وام گرفته باشد اما چنان این بخش‌ها درهم‌تنیده و به هم بافته شده‌اند که جدا کردن آنها ناممکن است؛ همچنین هویت جدیدی خلق شده که خود رشته جدیدی تلقی می‌شود. این نوع رشته میان‌رشته‌ای را تلفیقی و یا ترکیبی می‌نامند (مهرمحمدی، ۱۳۸۸؛ نقل شده در فدایی، ۱۳۸۹).

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۲

دوره سوم
شماره ۳-۲
بهار و تابستان ۱۳۹۰

علم کتابداری مانند بسیاری از علوم جدید در سده بیست، علمی بین‌رشته‌ای است و شناخت این علم بدون فهم ماهیت این ویژگی نارسا خواهد بود (رها دوست، ۱۳۸۶).

از دیرباز، کتابداری به عنوان یک حرفه در میان صاحبان مشاغل مشهور بوده و ردپای کتابداران به عنوان صاحبان حرفه‌ای کهن، در تمدن‌های گوناگون قابل مشاهده است. از آنجاکه به گفته رابین^۱ (۱۳۸۳) یکی از مشخصه‌های هر حرفه‌ای، دانش و بنیان نظری و فکری آن حرفه است، و با توجه به اینکه هر حرفه‌ای وام‌دار بنیادهای نظری و فلسفی علم و علوم مربوطه است، می‌توان چنین نتیجه گرفت که کتابداری نیز به عنوان یک حرفه به بنیادهای نظری و فلسفی وابسته باشد که حرفه کتابداری را تجهیز می‌کنند و چهارچوب و اهداف آن را مشخص می‌سازند.

این یک حقیقت آشکار است که حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با کمبود نظریه روبه‌روست (یورلند^۲، ۱۹۹۸). مروری بر نظریات متخصصان این حوزه نشان می‌دهد بسیاری از آنها به چنین وضعی واقف بوده و در آثار خود بدان اشاره کرده‌اند. به عقیده فیلسوفان علم، کاربرد نظریه توسط دانشمندان در پژوهش‌هایشان، نشانه کمال رشته علمی آنهاست (هاوزر^۳، ۱۹۸۸). شاید بتوان رابطه میان ضعف نظری در این حوزه و میان‌رشته‌ای بودن آن را، رابطه‌ای دوسویه دانست و چنین اظهار داشت که علاوه بر اینکه ماهیت میان‌رشته‌ای این حوزه، از دلایل ضعف پایه‌های نظری آن است، ضعف نظری و فلسفی این حوزه، سبب شده تا آن را حوزه‌ای میان‌رشته‌ای به نامند.

بروکس^۴ (۱۹۸۰) در مورد کاستی‌های نظری علم کتابداری عنوان می‌کند که در این علم برخی نظریات را می‌بینیم که ناب هستند و تنها به حوزه کتابداری اختصاص دارند مانند اصول پنج‌گانه رانگاناتان که در میان نظریه‌های کتابداری یک استثناست و در متون موجود نمی‌توان هم‌پایه این اصول نظریه‌ای یافت (ریسمان‌باف، ۱۳۸۵). اما بسیاری از نظریات این حوزه از دیگر حوزه‌ها وام گرفته شده‌اند. در واقع علم اطلاع‌رسانی به منظور ایجاد نظریات و پایه‌های نظری خود از سایر رشته‌های علوم یاری گرفته و بسیاری از بنیان‌های نظری این رشته، ریشه در نظریات سایر حوزه‌ها دارند. به عنوان نمونه، حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی برای درک کاربرد

1. Rubin
2. Hjørland
3. Hauser
4. Brookes

اطلاعات در اجتماع از نظریات حوزه علوم رفتاری، علوم اجتماعی و روان‌شناسی بهره جسته است. در حیطه تحلیل استنادی، گارفیلد^۱ نظریات و فنون خود را با تکیه بر حوزه‌های آمار و ریاضیات ارائه کرده است (گارفیلد، ۱۹۷۹). نظریه ارتباطات شانون و ویور^۲ (۱۹۴۹) نیز تأثیرات بسیاری بر حیطه بازیابی اطلاعات در علم اطلاع‌رسانی داشته است. این رویکردها به تولید نظریه، گرچه بیشتر پراکنده به نظر می‌آیند و بنیانی یکپارچه را فراهم نمی‌آورند، اما به بازشناسی سرشت علم اطلاع‌رسانی در ارتباط با دیگر حوزه‌های بین‌رشته‌ای یاری می‌رسانند.

اهداف پژوهش

پژوهش حاضر بر آن است تا با بررسی و کنکاش در نظریه‌های حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، خاستگاه‌ها و ریشه‌های اصلی این نظریات را شناسایی کند تا مشخص شود که علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی مبانی نظری و فلسفی خود را از چه رشته‌هایی از علوم وام گرفته‌اند.

مروری بر نظریات موجود در حوزه کتابداری

به منظور شناسایی نظریه‌های حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، متون موجود مورد بررسی قرار گرفت و برخی نظریه‌های این حوزه شناسایی و در جدول ارائه گردید. در این جدول = ضمن ارائه عنوان نظریه، نظریه‌دان و شرحی مختصر از نظریه ارائه شده، رابطه و نقش آن در حوزه کتابداری نیز گفته شد. نظریه‌های مورد بررسی در این پژوهش از طریق ضمیمه پژوهش پتیگرو و مککنی^۳ (۲۰۰۱) شناسایی و پس از جست‌وجوی مطالب و مطالعات مربوط به هریک مرور شدند.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۴

دوره سوم
شماره ۳-۲
بهار و تابستان ۱۳۹۰

1. Garfield
2. Shannon and Weaver
3. Pettigrew and McKechnie

جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

عنوان نظریه	نظریه‌دان	شرح مختصر
جیمز وایر نخستین کسی است که می‌کوشد نظریه خدمات مرجع را بیان کند. وی این سه نوع نظریه را برای خدمات مرجع معرفی کرده و آنها را به ترتیب نظریه محافظه‌کارانه، میانه‌رو و لیبرالی می‌نامد که می‌توان آنها را سه نوع روش و رویکرد مختلف برای گردآوری و تهیه اطلاعات مورد نیاز مراجعه‌کننده به حساب آورد که متناسب با نوع کتابخانه و مراجعه‌کننده به کار گرفته می‌شوند.	جیمز وایر ^۱ (فیلسوف و کتابدار)	نظریه محافظه‌کارانه، میانه‌رو و لیبرالی در خدمات مرجع
ساموئل روتشتاین از صاحب‌نظران حوزه خدمات مرجع است. نظریه حداقل وی بر ترس کتابدار و اعتماد به نفس پایین وی استوار است و عنوان می‌کند که در این حالت کتابدار کمترین کمک را به مراجعه‌کننده می‌کند. در نظریه حداکثر، کتابدار مرجع کارش را خیلی خوب می‌داند و خدمات لازم را به مراجعه‌کننده ارائه می‌دهد. نظریه حد متوسط بین دو نظریه فوق قرار دارد و در این حالت کتابدار بر اساس شرایط تصمیم می‌گیرد که تا چه اندازه به مراجعه‌کننده کمک کند.	ساموئل روتشتاین ^۲ (کتابدار مرجع)	نظریه حداقل، حداکثر و حد متوسط در خدمات مرجع
کلود شانون تعریف ریاضی وار دقیقی از اطلاعات با اصطلاح‌هایی کمی به عمل آورد. شانون، مهندس یک شرکت تلفن بود که به مسائل مهندسی مربوط به ارسال پیام‌ها از راه خطوط تلفنی علاقه داشت. وی در سال ۱۹۴۸ نظریه اطلاعاتی را پیشنهاد کرد و در سال ۱۹۴۹ مقاله‌اش را به همراه مقاله‌ای از وارن ویور، ریاضی‌دان امریکایی، در مورد نظریه ارتباطات در کتابی با عنوان نظریه ریاضی ارتباط منتشر ساخت (پائو، ۱۳۷۸). چنان‌که مشخص است این نظریه ریشه در علوم مهندسی ارتباطات دارد و شانون با استفاده از عواملی چون رمزگذاری، پهنای باند، پارازیت و غیره که از عوامل مطرح در حوزه مهندسی ارتباطات هستند، نظریه اطلاعاتی خود را مطرح کرد.	کلود شانون ^۳ (مهندس ارتباطات) و وارن ویور ^۴ (ریاضی‌دان)	نظریه ریاضی ارتباط
جرارد سالتون پدر بازیابی اطلاعات نوین، اطلاع‌رسانی را به مفهوم بازیابی اطلاعات خلاصه کرده و آن را بخشی از رشته کامپیوتر دانسته است. او سبب شد تا درس بازیابی اطلاعات به درس‌های دانشجویان کامپیوتر اضافه شود. بیشتر گروه‌های رایانه‌ای الگوی سالتون را مبنای کارشان قرار دادند. این الگو اگرچه موفق بود اما به طور خاص، بر آموزش بازیابی اطلاعات به عنوان تخصصی در علم کامپیوتر و نه علم اطلاع‌رسانی تأکید داشت. یعنی بیشتر بر نظام‌ها و نرم‌افزارهای اطلاعاتی و اطلاع‌یابی تأکید داشت تا کاربران اطلاعات. الگوی سالتون سبب شد آموزش بازیابی اطلاعات به عنوان تخصصی در علوم کامپیوتر مطرح شود و به همین دلیل نقش ارزنده کتابداران و اطلاع‌رسانان در عرصه بازیابی اطلاعات، کم‌رنگ شد. گفتنی است متخصصان اطلاع‌رسانی در امر بازیابی اطلاعات از الگوی سالتون استفاده بسیار برده‌اند.	جرارد سالتون ^۵ (مهندس کامپیوتر)	الگوی سالتون

1. James Wayer
2. Samuel Rothstein
3. Shannon
4. Warren Weaver
5. Gerald Salton

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۵

ماهیت میان رشته‌ای
علوم کتابداری...

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

شرح مختصر	نظریه دان	عنوان نظریه
نظریه فرایند جست‌وجوی اطلاعات کولتائو ^۱	کارول کولتائو ^۱ (متخصص علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی)	فرایند جست‌وجوی اطلاعات دیدی کلی‌نگر در مورد جست‌وجوی اطلاعات از منظر کاربر در شش مرحله ارائه می‌کند: شروع فرایند، انتخاب، جست‌وجو، ساختاربندی متمرکز، مجموعه و ارائه. به علاوه این مدل سطوح شناختی، محرک، رفتاری و حالتی را در برمی‌گیرد. فرایند جست‌وجوی اطلاعات کولتائو، فرایندی خطی نیست؛ بنابراین برخی از جست‌وجوگران اطلاعات در طول مراحل جست‌وجو عقب و جلو می‌روند (کولتائو، ۱۹۸۵).
نظریه اسک (وضعیت ناهمگون دانش ^۴)	بلکین، اودی و بروکس ^۳ (متخصص حوزه ارتباطات)	این نظریه بر مبنای فرضیه ناهمگونی در وضعیت دانش جست‌وجوگران اطلاعاتی توسط بلکین، اودی و بروکس ارائه شده است. این نظریه دارای کاربرد در مباحث مربوط به رفتار اطلاع‌یابی کاربران است. به این معنی که جست‌وجوگران اطلاعات مسئله‌ای دارند، اما نه خود مسئله و نه اطلاعات مورد نیاز برای حل آن، به‌روشنی درک نشده است؛ به عبارت دیگر دچار نوعی بی‌نظمی فکری و سردرگمی هستند. در این شیوه، جست‌وجوگران اطلاعات برای روشن‌سازی مسئله خود باید مراحل را طی کنند تا بر اساس آن پرسش، جست‌وجو را مرحله به مرحله مهیا کنند (داوریناه، ۱۳۸۲).
نظریه نمایه‌سازی کاربرمدار سارگل	سارگل ^۵ (متخصص رشته علوم اطلاعات)	سارگل (۱۹۸۵) بیان می‌دارد زمانی که پایگاه‌ها بسیار کوچک هستند نیازی به نمایه‌سازی نیست. بهترین راه برای یافتن پاسخ به یک درخواست، کنترل تمام مدارک موجود در پایگاه و تشخیص مناسب بودن آن با درخواست مورد نظر است. این روش از جست‌وجو هم برای کاربر و هم برای جست‌وجوگر بسیار وقت‌گیر است. گروه‌بندی درخواست‌ها از آن‌جهت که این امکان را به جست‌وجوگر می‌دهد تا سند را با مجموعه‌ای از درخواست‌ها مورد بررسی قرار دهد، به صرفه‌جویی در وقت کمک می‌کند؛ در عین حال کاربر باید مدت زمان زیادی صرف کند تا پاسخ خود را دریافت دارد. بهترین راه این است که نیازهای کاربران را پیش‌بینی کنیم و زمانی که درخواستی به پایگاه داده می‌شود، آن را در فهرستی از درخواست‌های مورد انتظار، مورد بررسی قرار دهیم. زمانی که این درخواست با سند مربوطه هماهنگ شد آن سند زیر درخواست ارائه‌شده نمایه می‌شود. طبق این رویکرد، نمایه‌سازی به معنای نمایش هر سند در پایگاه، در ارتباط با درخواست مورد نظر است. فهرست درخواست‌های مورد انتظار نیز شکل‌دهنده زبان نمایه‌سازی خواهد بود.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۶

دوره سوم
شماره ۳-۲
بهار و تابستان ۱۳۹۰

1. Kuhlthau
2. Kuhlthau's Information Search Process
3. Belkin, Oddy & Brooks
4. Anomalous Status of Knowledge
5. Soergel

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

شرح مختصر	نظریه‌دان	عنوان نظریه
نظریه ربط روان‌شناختی	اسپربر ^۱ (زبان‌شناس و متخصص علوم شناختی)	در سال ۱۹۸۶، اسپربر و ویلسون نظریه‌ای موسوم به ربط روان‌شناختی ارائه دادند. هرچند این نظریه در حوزه روابط انسانی و در زمینه میزان مربوط بودن شنیده‌ها به شنوندگان، مطرح شده است، در مورد بازیابی از نظام‌های اطلاعاتی نیز صدق می‌کند. عصاره نظریه اسپربر این است که در هر مکالمه، تفسیر آنچه فردی می‌گوید عبارت است از افزودن گمان‌ها یا انگاره‌های طرح‌شده توسط آن فرد، به مجموعه تصوراتی که از قبل در ذهن شنونده وجود داشته است. این مجموعه پیشین «زمینه» خوانده می‌شود. زمینه، ساختاری روان‌شناختی است که دربردارنده انگاره‌های شنونده در آن زمان معین است. از آنجاکه هر انگاره جدید که به فردی ارائه می‌شود ممکن است تصورات ذهنی او را تغییر دهد، زمینه حالتی پویا دارد که با ادامه سخنان گوینده تغییر می‌کند. بر اساس این نظریه، میزان مربوط بودن یک انگاره به یک زمینه، به وسعت این اثرگذاری بستگی دارد. علاوه بر آن، هر اندازه‌پردازش انگاره عرضه‌شده نیازمند تلاش کمتری باشد، میزان ارتباط بیشتر است.
نظریه فضای برداری در بازیابی اطلاعات	روکیو و سالتون ^۲ (متخصص در علوم کامپیوتر)	این نظریه مربوط به فرایند یافتن اطلاعات (مدارک) مربوط به جست‌وجوی کاربر در مجموعه مدارک است. با پیاده‌سازی الگوریتم‌های متفاوت، به استراتژی‌های مختلفی در بازیابی اطلاعات دست می‌یابیم. وجه مشترک استراتژی‌های بازیابی، یافتن مدارک مشابه با موضوع جست‌وجوی کاربر است. یکی از الگوریتم‌های مهمی که در بازیابی اطلاعات کاربرد بسیار دارد، الگوریتم فضای برداری است که می‌کوشد تمام مدارک را در مجموعه، و جست‌و‌جوهای کاربر را به صورت بردارها نشان دهد. همچنین ضریب تشابه میان بردارهای مدرک و بردار، جست‌وجو را برای بازیابی مدرک مربوط، محاسبه کند. هنگام جست‌وجو، سیستم، بردار جست‌وجو را به دست می‌آورد و با بردارهای مدارک بر اساس روش بیان تشابه میان بردارها منطبق می‌سازد.
نظریه شناختی بازیابی اطلاعات	اینگورسون ^۳ (متخصص علوم اطلاع‌رسانی)	معرفت‌شناختی یا نظریه علم تشخیصی، برنامه‌ای تحقیقاتی است که از سال ۱۹۷۰ جایگاه خاصی پیدا کرد. این علم اساساً تحقیقی منطقی، علم‌مدار و بین‌رشته‌ای است که علوم زبان‌شناسی، فلسفه، هوش مصنوعی، علوم اطلاعاتی و ارتباطات، انسان‌شناسی و تحقیقات روان‌شناسی را در بر می‌گیرد و ابزار و مدل تحقیق آن کامپیوتر است. نتایج تحقیقات شناختی از یک سو به هوش مصنوعی و از سوی دیگر به تئوری آماری اطلاعات شانون می‌انجامد. دیدگاه شناختی در علوم اطلاع‌رسانی که توسط پیتر اینگورسن مطرح شده بر این عقیده است که هرگونه فعالیت در زمینه پردازش اطلاعات - چه ادراکی و چه نمادین - از طریق مفاهیم و مقولاتی انجام می‌گیرد که بر روی هم یک مدل جهانی را تشکیل می‌دهند. به این معنی که فعالیت‌های درک و تولید اطلاعات متعلق به حوزه پردازش اطلاعات هستند و روش انجام آنها وابسته به مدل جهانی دستی یا ماشینی است که آن فعالیت‌ها را انجام می‌دهد؛ در نتیجه دیدگاه شناختی به مبنای نظری نیرومندی برای تعامل در بازیابی اطلاعات و به طور کلی تعامل انسان - ماشین تبدیل شده است.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۷

ماهیت میان‌رشته‌ای
علوم کتابداری...

1. Sperber
2. Rocchio and Salton
3. Ingwersen

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

شرح مختصر	نظریه‌دان	عنوان نظریه
نظریه اطلاع‌یابی الیس ^۱	دیوید الیس ^۲ (متخصص علوم اطلاعات)	در دهه ۱۹۸۰، دیوید الیس نخستین کسی بود که فرایند رفتار اطلاع‌یابی دانشمندان علوم اجتماعی را مدل‌سازی کرد. این مدل، ویژگی‌های رفتار اطلاع‌یابی را در چند مرحله شامل: شروع، زنجیره‌های، مرور، فرق‌گذاری، کنترل، استخراج، شناسایی، و پایان تعریف می‌کند.
نظریه مدل موجودیت پایه اطلاعات لیانگ	لیانگ ^۳	لیانگ نظریه مدل موجودیت پایه اطلاعات را پالایش کرد و آن را تا تحلیل ریاضی‌وار ویژگی‌های انتقال علائم فیزیکی، همچنین بحث انرژی و پدیده شناختی که در ذهن آدمی روی می‌دهد، گسترش داد. این نظریه، نظریه‌های موجود را مرور و زیرسیستم علائم فیزیکی، دیدگاه شناختی و زیرسیستم منبع انرژی را بررسی و همچنین در مورد سایر اطلاعاتی که به موضوع مربوط است شامل سنجه اطلاعات، ارتباطات و اطلاع‌یابی نیز، بحث می‌کند.
نظریه نیازهای اطلاعاتی تیلور	تیلور ^۴ (کتابدار و متخصص علوم اطلاعات)	تیلور (۱۹۹۱) با توجه به یافته‌های مطالعاتی خود در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ در مورد نیازهای اطلاعاتی، نیاز اطلاعاتی را تلاش برای بیان یک نیاز و یافتن اطلاعات برای برآوردن آن می‌داند. وی می‌گوید نیازهای اطلاعاتی سطوحی سلسله‌مراتبی هستند که متأثر از توانایی جست‌وجوگر در این‌ها بتواند نیازهایش را اظهار کند و بداند چگونه می‌تواند نیازهایش را بیان کند، هستند. این سطوح سلسله‌مراتبی عبارتند از: سطح اندرونی (نیازهای اظهار نشده یا غیرقابل اظهار)؛ سطح آگاهانه (فرد آن را بیان می‌کند و می‌تواند آنها را به موضوعات عمومی ربط دهد)؛ سطح رسمی (می‌توان آن را به عنوان یک سؤال خاص یا بیان عقلانی بیان کرد)؛ سطح دربرگیرنده (بیان دوباره و فرموله شده نیاز خاص به صورت کلیدواژه‌های سودمند و مفید). تیلور در محیط کاربرد اطلاعات، مستقیماً بر جنبه موقعیتی نیازهای اطلاعاتی توجه دارد.
نظریه اضطراب کتابخانه‌ای ملون	کنستانس ملون ^۵ (متخصص علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی)	اضطراب کتابخانه‌ای به عنوان یک نظریه برای نخستین بار در سال ۱۹۸۶ و از سوی کنستانس ملون مطرح شد. ملون پس از ۲ سال بررسی نگرش، احساسات و رفتارهای دانشجویان در استفاده از کتابخانه دانشگاهی برای انجام تکالیف درسی‌شان، برای نخستین بار اضطراب کتابخانه‌ای را در قالب نظریه مطرح کرد. مطالعات گوناگونی در مورد اضطراب در گذشته انجام شده است. تا پیش از دهه ۷۰ میلادی، بیشتر پژوهش‌هایی که در زمینه اضطراب انجام گرفته، آن را از دیدگاه روان‌شناسی و پزشکی مورد بررسی قرار داده است. از آن زمان بررسی‌های کاربردی در این زمینه آغاز شد و اضطراب در آموزش عالی به طور گسترده‌ای مورد توجه قرار گرفت؛ از این رو، اضطراب یکی از کلیدی‌ترین متغیرهای روان‌شناسی در بحث آموزش محسوب می‌شود. در نظریه اضطراب کتابخانه‌ای ملون، پدیده اضطراب از حوزه روان‌شناسی به محیط کتابخانه وارد شده و ملون با بهره‌گیری از نظریات و مفاهیم حوزه روان‌شناسی، نظریه اضطراب کتابخانه‌ای را مطرح کرده است (ملون، ۱۹۸۶).

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۸

دوره سوم
شماره ۳-۲
بهار و تابستان ۱۳۹۰

1. Ellis's Information Seeking Theory
2. David Ellis
3. Liang
4. Taylor
5. Constance Mellon

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

عنوان نظریه	نظریه‌دان	شرح مختصر
نظریه اضطراب در فرایند جست‌وجوی اطلاعات کولتائو	کارول کولتائو ^۱ (متخصص علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی)	کارول کولتائو از دیدگاه تازه‌ای به اضطراب کتابخانه‌ای نگریسته و نظریه‌ای را در این زمینه مطرح می‌کند. وی سال‌ها از نزدیک مشکلاتی را که دانشجویان در انجام پژوهش‌های کتابخانه‌ای با آن مواجه بودند مشاهده و احساس عدم آرامش و اضطراب بسیاری از آنان در محیط کتابخانه را درک می‌کرد. کولتائو برخلاف ملون که این اضطراب را به طور اختصاصی با کتابخانه به عنوان یک محل و نهاد در ارتباط می‌دید، اعتقاد داشت اضطراب کتابخانه‌ای بیشتر ریشه در فرایند جست‌وجوی اطلاعات و رفتارهای اطلاع‌یابی کاربران کتابخانه دارد. وی در سال ۱۹۸۹ نظریه اضطراب در فرایند جست‌وجوی اطلاعات را مطرح کرد. چنان‌که مشهود است این نظریه نیز ریشه در نظریات روان‌شناسی دارد (کولتائو، ۱۹۸۹).
قانون بردفورد	ساموئل سی. بردفورد ^۲ (متخصص رشته شیمی)	ساموئل سی. بردفورد قانونی برای مطالعات کتاب‌سنجی وضع کرد. وی در رشته شیمی تحصیل کرده بود. قانون بردفورد مبتنی بر تحلیل استنادی بود که رابطه میان مقالات و نشریاتی که در آنها درج شده بودند را نشان می‌داد. از طریق این قانون، بردفورد کشف کرد در هر موضوع، گروهی از نشریات وجود دارند که بالاترین بهره‌دهی را داشته و به نشریات هسته مشهورند. هدف وی از ارائه این قانون، کمک به کتابخانه‌ها در انتخاب صحیح نشریات در یک موضوع خاص بود. وی تمام زندگی حرفه‌ایش را در کتابخانه علوم کنسینگتون جنوبی ^۳ گذراند و در حوزه کتابداری خدمات بسیاری انجام داد. کشف این قانون نیز حاصل فعالیت وی در کتابخانه‌ها بود (سلطانی و راستین، ۱۳۷۹).
قانون لوتکا	آلفرد جیمز لوتکا ^۴ (زیست‌شناس و آماردان)	اثر علمی لوتکا در زمینه مدل تحلیلی جمعیت، دیدگاه‌های حوزه شیمی، زیست‌شناسی، و ریاضیات را کنار هم آورده بود. علاقه وی به جمعیت‌ها از بُعد فرهنگ و تأثیرات بوم‌شناسی، وی را به حوزه‌های مرتبط رهنمون ساخت. یکی از این حوزه‌ها، تحلیل کمی رابطه میان تعداد نویسندگان علمی و تعداد مقالاتی بود که منتشر می‌ساختند. در سال ۱۹۲۶ با بررسی فراوانی تولیدات علمی شیمیدانان و فیزیکدانان، لوتکا مشاهده کرد تعداد کمی از نویسندگان هستند که تولیدکننده تعداد بسیاری مقاله هستند. این نظریه به قانون لوتکا مشهور شد که یکی از بخش‌های اساسی نظریه اطلاعات است (فذر و استورجس ^۵ ، ۲۰۰۱). سال‌ها بعد از معرفی این قانون از سوی لوتکا، مطالعاتی مبنی بر به‌کارگیری این قانون در حوزه علوم انسانی به‌ویژه در علوم کتابداری انجام شد و بدین ترتیب این قانون به حوزه کتابداری راه یافت (کویل ^۶ ، ۱۹۷۸).

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۲۹

ماهیت میان‌رشته‌ای
علوم کتابداری...

1. Carol Kuhlthau
2. South Kensington
3. Samuel C. Bradford
4. Feather and Sturges
5. Coile
6. Alfred James Lotka

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

عنوان نظریه	نظریه‌دان	شرح مختصر
قانون زیف	جرج کینگزلی زیف ^۲ (روان‌شناس و زبان‌شناس)	جرج کینگزلی زیف روان‌شناس و زبان‌شناس تاریخی است که از نظریه‌های زبان‌شناختی و آماری در ارتباط انسانی استفاده کرد. وی در مطالعه بسامد واژه‌ها در حوزه ارتباطات پیشگام بود. با استفاده از این مطالعات، وی نظریه بسامد واژه‌ها برای مقالات علمی را توسعه داد که به قانون زیف معروف است. در واقع در این قانون، وی عناصر معنایی، زبان‌شناختی و آماری را کنار هم آورد و پایه نظریه خود را شکل داد (فذر و استورجس، ۲۰۰۱).
نظریه تحلیل استنادی	یوجین گارفیلد ^۳ (کارشناس رشته شیمی و کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی)	این تئوری توسط گارفیلد مطرح شده است. گارفیلد به کمک همکارانش اندیشه‌ها، فنون و خدمات مختلفی را در حوزه علم‌سنجی ابداع کرده‌اند اما نظریه تحلیل استنادی وی ارزش بسیاری دارد. تحلیل استنادی، رفتار استنادی را تعریف می‌کند و وسیله‌ای برای شناسایی ارزش و اعتبار علمی آثار بوده و نقش مهمی در سازماندهی آثار علمی دارد. گارفیلد با بهره‌گیری از مفاهیم استناد و ارجاع مطرح در حوزه کتابداری و آمیزش آنها با متغیرهای کمی، شاخص‌های متعددی را در حوزه سنجش و اندازه‌گیری علم ارائه کرده است.
نظریه تولید دانش سازمانی نوناکا	نوناکا ^۴ (متخصص رشته مدیریت)	نوناکا فارغ‌التحصیل رشته استراتژی سازمانی است. شهرت زیاد او به دلیل نظریه معروف او در مدیریت دانش با نام تولید دانش سازمانی در سال ۱۹۹۴ است. او در نظریه خود چهار الگوی اساسی تولید دانش در هر سازمان را که از تعامل دو نوع دانش عیان و نهان به وجود می‌آیند ارائه می‌دهد. این چهار فرایند عبارتند از: جامعه‌پذیری، بیرونی‌سازی، ارتباطات و درونی‌سازی که طی آن دانش نهان به عیان و همچنین از حالت انفرادی به حالت جمعی تبدیل می‌شود و در نهایت به خلق دانش خاص سازمانی می‌انجامد. از آنجا که اطلاعات و دانش بخشی ضروری از حوزه اطلاع‌رسانی هستند، امروزه بحث مدیریت دانش در این حوزه مورد توجه بسیاری قرار گرفته و نظریه نوناکو در این مبحث جایگاه ویژه‌ای دارد.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۳۰

دوره سوم
شماره ۳-۲
بهار و تابستان ۱۳۹۰

1. Feather and Sturges
2. George Kingsley Zipf
3. Eugene Garfield
4. Nonaka

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

عنوان نظریه	نظریه‌دان	شرح مختصر
نظریه مرحله‌ای	نولان ^۱ (متخصص حوزه بازرگانی)	«نظریه مرحله‌ای» متعلق به نولان چهارچوبی است که منجر به رشد مدیریت منابع اطلاعات شده است. وی پروفیسور حوزه بازرگانی بود که بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده از چندین شرکت، حرکت رو به پیش و مستمری را در تحول داده‌پردازی، شناسایی کرد. دو مرحله نخست مدیریت منابع اطلاعات (خلقی و انتشار) با آشنایی با کاربرد فناوری جدید و تشویق به بهره‌گیری از آن سروکار دارد. این دو عبارتند از قرار دادن پردازش اطلاعات در چهارچوب مدیریت کلی سازمان و استفاده از آن در پشتیبانی از تصمیم‌گیری و مراودات و عملیات روزانه. آنچه نولان به عنوان مراحل نهایی تعریف کرد (مدیریت داده و بلوغ) همان مدیریت منابع اطلاعات از نظر اوست. در اینجاست که وظایف مدیریت داده، شکل می‌گیرد. در این مرحله است که از سیستم‌ها و داده‌های مشابه در بخش‌های مختلف سازمان استفاده می‌شود و از همه مهم‌تر، برنامه‌های کاربردی دستگاه اطلاعاتی، جریان اطلاعات در سازمان را منعکس می‌کند.
نظریه کتابداری آموزشی ^۲	جان ام. کرایست ^۲ (کتابدار)	نظریه کتابداری آموزشی را نخستین بار جان ام. کرایست در ۱۹۷۲ تدوین کرد و در آن ضمن مقایسه دو فرایند ارتباط و آموزش، چنین نتیجه‌گیری کرد که مبنای کتابخانه‌های آموزشی دانشگاهی و دانشگاهی و تا حدی عمومی، آموزش و مبنای کتابخانه‌های تخصصی، ارتباط است. البته نظریه کتابداری آموزشی در عین حال که وجوه نظری کارکردهای کتابداری و نقش کتابدار را در انواع کتابخانه‌ها باز می‌نماید، بیشتر تبیین‌کننده روابط حاکم بر رشته است تا پاسخگویی به پرسش‌های جدید درباره پیش‌فرض‌های پذیرفته شده، و بیش از حد به وجه نهادی کتابخانه‌ها تکیه می‌کند. شاید یکی از دلایل این تأکید، اثرپذیری از مبانی نظری آموزش و پرورش بوده که علمی هنجارین است.
نظریه سنجش اطلاعات	تاگوساتکلیف ^۴ (متخصص اطلاع‌رسانی)	برای سنجش ارزش خدمات اطلاعاتی سه رویکرد کل‌نگر، جزءنگر در ارتباط با خدمات ارائه شده و جزءنگر در ارتباط با اقلام بازیابی شده وجود دارد. تاگوساتکلیف (۱۹۹۵) در نظریه خود با نام سنجش اطلاعات از رویکرد سومی به منظور سنجش خدمات اطلاعاتی بهره جست. او بیان می‌دارد هر عنصر، زمانی «ربط موضوعی» دارد که بتواند در پاسخ به پرسش مطرح شده مفید واقع شود و زمانی «منطبق با نیاز» است که علاوه بر ربط موضوعی، برای آن استفاده‌کننده خاص، مناسب نیز باشد (مثلاً استفاده‌کننده بتواند آن را بفهمد و اطلاعات کسب شده را به کار بندد). بالاخره هر عنصر، زمانی «کاربرد» دارد که در عین منطبق بودن با نیاز استفاده‌کننده، اطلاعات جدیدی (نه آنچه از قبل می‌دانسته است) برای وی فراهم سازد. نکته‌ای که در اینجا مطرح است این است که قضاوت کاربر در مورد درخواست، به مدرک ارائه شده بستگی دارد. او در نظریه خود به موارد اصلی خدمات اطلاعاتی از جمله تمام‌نما بودن مدرک برای کاربر، ترتیب ارائه اسناد به کاربر، مدارک ارائه‌نشده به کاربر که دارای پتانسیل اطلاع‌رسانی به کاربر هستند و زمان صرف‌شده در ارائه مدرک به کاربر توجه می‌کند که در این میان تمام‌نما بودن مدرک بازیابی شده از همه مهم‌تر است. در واقع نظریه او با تمام‌نما بودن مدرک از دیدگاه کاربر سروکار دارد.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۳۱

ماهیت میان‌رشته‌ای
علوم کتابداری...

1. Nolan's Stage Theory
2. John M. Crist
3. Philosophy of Educational Librarianship
4. Tague-sutcliffe

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

عنوان نظریه	نظریه‌دان	شرح مختصر
نظریه موضوع	بیرژه یورلند ^۱ (متخصص اطلاع‌رسانی)	بر اساس این نظریه، بیشتر مفاهیم مرتبط با «موضوع» در ادبیات رشته شفاف و صریح نیستند. تئوری‌های مختلف نمایه‌سازی و رده‌بندی، شامل نمایه‌سازی خودکار و نمایه‌سازی استنادی، مفاهیم واضح خود را از «موضوع» دارند. این مسئله سبب می‌شود تئوری‌های روشن و صریحی از «موضوع» ایجاد شود. کلید معنا و مفهوم «موضوع» بر پایه معرفت‌شناسی این جریان است که ما چگونه می‌خواهیم چیزی را که نیاز به دانستن آن داریم، بشناسیم. طبق این نظریه، دو نوع نگرش اصلی نسبت به اطلاعات وجود دارد که شامل ادراک ذهنی و ادراک عینی می‌شود.
نظریه مبادله	هومنز ^۲ (جامعه‌شناس)	هومنز متخصص رشته جامعه‌شناسی و خالق نظریه مبادله، طرح جدیدی از نظریه مبادله در جامعه‌شناسی امریکایی ارائه کرده است. هومنز از دریچه جامعه‌شناسی رفتاری به مطالعه مبادله با تأکید بر فردگرایی در مقابل جمع‌گرایی پرداخته است. در نظریه مبادله هومنز، بیش از آنکه روابط گروهی و نهادی قابل طرح باشند، رابطه فرد با فرد مطرح می‌شود و تأکید، اساساً بر فرد یا روابط میان دو فرد است؛ ولی هر نظریه جامعه‌شناختی باید به واحدهای جمعی بیش از دو نفر نیز توجه کند. هومنز نیز از سطح مبادله فرد با دیگری فراتر رفته و در نظریه خود، مسئله نهادها، گروه‌ها و زیرنهادها را هم مورد بررسی قرار داده است. هومنز معتقد است نهادهای اجتماعی بر همان اصول اساسی مبادله استوارند و رفتارهای میان دو فرد و تفاوت آنها، صرفاً در این است که نهادها، شبکه روابط بسیار پیچیده‌تری را شامل می‌شوند که به پیچیدگی فعالیت‌ها و روابط غیرمستقیم مبادله مربوط می‌شود. باورها بر این است که اگرچه پژوهش در علوم اطلاعات به طور کلی توسط تئوری مبادله جایگزین نشده، علوم اطلاعات یک رشته شامل موضوعات مرتبط با مفاهیم و فرضیات موجود است.
نگاه سه‌بعدی باتلر به علم کتابداری	باتلر ^۳ (کتابدار)	باتلر در سال ۱۹۳۳ کتابداری را یک علم می‌دانست. او بحث خود را در این خصوص از سه بعد، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و تاریخ مطرح کرده است. در بُعد جامعه‌شناسی وی معتقد است کتاب عنصری است که حافظه مشترک جامعه را در بر دارد و کتابخانه نیز مناسب‌ترین محل برای گردآوری و سازماندهی و در دسترس گذاشتن حافظه مشترک جامعه انسانی است. به همین دلیل، کار کتابدار از نظر جامعه‌شناسی اهمیت دارد. پس کتابدار باید جامعه خود و نیز کتاب‌ها را به‌خوبی بشناسد تا بتواند میان نیازهای جامعه و منابع دانش ارتباط برقرار کند. در بعد روان‌شناسی وی مطرح کرد که کشف نیازها و انگیزه‌های خوانندگان برای یافتن منابع مناسب و مطالعه آنها، کاری روان‌شناسی است. او معتقد است کتابدار باید کمی از کارهای روزمره فاصله گرفته و تلاش کند تا به ذهن خوانندگان رسوخ و هدف خوانندگان از مطالعه را کشف کند و با آنها در تعامل و ارتباط تنگاتنگ باشد. در بُعد تاریخی وی معتقد است علم و دانش به تدریج از انحصار طبقه و قشر خاص و محدود خارج شده و در دسترس مردم قرار گرفته است؛ از این رو مخاطبان کتابخانه‌ها را همه مردم تشکیل می‌دهند؛ پس باید با توجه به فرایند مردمی شدن علم، پاسخگوی نیازهای جامعه باشند.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۳۲

دوره سوم
شماره ۳-۲
بهار و تابستان ۱۳۹۰

1. Birger Hjørland
2. George C. Homans
3. Butler

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

عنوان نظریه	نظریه‌دان	شرح مختصر
نظریه ربط	دان آر. سوانسون ^۱ (متخصص اطلاع‌رسانی)	سوانسون (۱۹۸۶) بیان نمود که دانش می‌تواند عمومی باشد، ولی هنوز کشف نشده، و اگر اجزا و قسمت‌های آن به طور مستقل خلق شده باشند، منطقاً به هم مرتبط هستند، اما آنها هرگز با هم بازیابی و تفسیر نمی‌شوند و با هم آورده نمی‌شوند. سوانسون از یک روش آزمون و خطای نظام‌مند برای یافتن روابط متعددی و ناپایدار میان دو اثر استفاده کرد. این روش کشف دانش مبتنی بر اثر برای یافتن اطلاعات ضمنی (مطلق) جالب اما ناشناخته در میان آثار علمی به کار رفته است. سوانسون و اسمال‌هایزر ^۲ (۱۹۹۹) نیز برای آشکار کردن روابط میان ایده‌ها و مفاهیمی که بیشتر مورد توجه نبودند، با استفاده از این روش روی وب، پیوندهای متقاطع توصیه‌های مفیدی را برای یافتن روابط متعدد و ناپایدار میان رشته‌های علمی ارائه دادند.
نظریه ربط	ویکری ^۲	از نظر ویکری، تعریف ربط در علم اطلاع‌رسانی مبتنی بر پیش‌فرض‌هایی است که متخصص اطلاع‌رسانی بر اساس مطالعه نیازهای اطلاعاتی جامعه‌ای که در جست‌وجوی اطلاعات هستند می‌تواند پیام‌هایی را که دانش‌های مرتبط با نیازهای این افراد در آن وجود دارند ارزیابی کرده و محتوای علمی هر پیام را بیان کند. بسیاری از فعالیت‌های کتابخانه از جمله گزینش منابع، انتخاب کلیدواژه و موضوع‌نمایه‌سازی و فهرست‌نویسی بر پایه ربط است. ربط در تحلیل استنادی هم کاربرد دارد و مدارک مورد استناد به نحوی با مدارک استنادکننده مرتبط است (نوروزی چاکلی، ۱۳۸۵).
نظریه رفتار اطلاع‌یابی	دروین ^۳	دروین (۱۹۷۲) نیز به توسعه مدلی بر پایه نیاز کاربر پرداخت که آن را «ایجاد احساس» نامید. روش او بر رفتاری که فرد در تجربه‌های روزانه خود با استفاده از تحلیل طیف وسیعی از فعالیت‌های پیچیده بشری به انجام می‌رساند، متمرکز شده است. مدل دروین، رویکردی شناختی در جست‌وجوی اطلاعات است. در این مدل، اطلاعات چیزی است که فرایندهای داخلی شناختی در آن دخالت دارند. اما تفهیم فقط یک امر ذهنی نیست. عواطف یا احساسات نیز بر پاسخ شناختی افراد به اطلاعات تأثیر می‌گذارند. روشن است، عواطف یا احساسات در فهم مفهوم نیاز بسیار مؤثرند؛ بنابراین دروین، به طور خاص بر جنبه‌های عاطفی فرایندهای شناختی تأکید نمی‌کند، اما این موضوع را می‌توان از رویکرد وی دریافت و به‌گونه‌ای که مدل وی را پیچیده و غنی می‌سازد، به بسط آن پرداخت (ادهمی، ۱۳۸۳).

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۳۳

ماهیت میان‌رشته‌ای
علوم کتابداری...

1. Don R. Swanson
2. Vickery
3. Dervin

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

عنوان نظریه	نظریه‌دان	شرح مختصر
نظریه رفتار اطلاع‌یابی	چن و هرنون ^۱	در مطالعه‌ای که چن و هرنون (۱۹۸۲) در مورد جست‌وجوی اطلاعات اهالی نیوانگلند به عمل آوردند به این نتیجه رسیدند که در زندگی روزمره، هر فرد به طور مداوم با مشکلات و مسائلی روبه‌رو می‌شود که بسیاری از این مشکلات با گردآوری اطلاعات حل می‌شوند؛ ولی این نیاز واقعی اطلاعاتی به‌ندرت به صورت «خواست» اظهار می‌شود حتی هنگامی که از خواسته اطلاعاتی خود آگاه باشند، هر کسی آن را به «تقاضا» مبدل نمی‌کند. در بیشتر مواقع این امر ناشی از ناتوانی درخواست‌کننده در شناسایی منبع یا کانال مناسب اطلاعاتی است و یا اینکه چه نوع فراهم‌کنندگان اطلاعاتی وجود دارد و یا چگونه می‌توان به آنها نزدیک شد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت اشخاص به جذب اطلاعات به صورت منفعل و یا از روش نمونه‌گیری و انتخاب تمایل دارند. هنگامی که با ساختار پیچیده نظام‌های رده‌بندی، محیط‌های الکترونیکی و ابر داده‌ای مواجه می‌شوند نیاز به کاوشگران ماهری دارند که مهارت‌های جست‌وجو برای استفاده کارآمد از نظام‌های هوشمند را داشته باشند و در کسب اطلاعات به آنها یاری رسانند. در این میان کتابداران و اطلاع‌رسانان باید مهارت‌های اطلاع‌یابی را فرا گرفته و از سواد اطلاعاتی برخوردار باشند تا بتوانند نیاز اطلاعاتی آنها را به‌خوبی برطرف کنند.
نظریه رفتار اطلاع‌یابی	ویلسون ^۲ (متخصص روان‌شناسی و زیان)	ویلسون (۲۰۰۰) فرایند اطلاع‌یابی را نخستین بار در سال ۱۹۸۳ به عنوان یک الگوی حل مسئله برای پژوهش‌ها به کار برد. وی، پس از بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی متخصصان بازاریابی، علوم اجتماعی و روان‌شناسی، مدلی را برای رفتار اطلاع‌یابی ارائه می‌دهد که به‌خوبی نقش عوامل روان‌شناختی را در رفتار جست‌وجوگران نشان می‌دهد. وی در مدل خود اذعان می‌دارد عوامل روان‌شناختی، جمعیت‌شناسی، محیطی و منبع‌مدار بر رفتار اطلاع‌یابی تأثیر می‌گذارد و در بسیاری از موارد آن را تغییر می‌دهد. در این مدل، جست‌وجو و استفاده از اطلاعات با مراحل مختلف فرایند حل مسئله هدف‌نما در ارتباط است.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۳۴

دوره سوم
شماره ۳-۲
بهار و تابستان ۱۳۹۰

1. Chen and Hernon
2. Wilson

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

عنوان نظریه	نظریه‌دان	شرح مختصر
نظریه رفتار اطلاع‌یابی	پیرولی و کارد ^۱	مشابه مدل دانه‌چینی، پیرولی و کارد (۱۹۹۵) نیز تئوری‌ای برای یافتن اطلاعات ارائه کردند. این روش با تحلیل تکنیک دستیابی به اطلاعات که در نحوه عملکرد انسان نهفته است به دست آمده است. این تئوری بر اساس یافتن تئوری‌های زیست‌شناسی و انسان‌شناسی استوار بوده که انسان را به صورت یک موجود دارای قابلیت سازگاری با شرایط معرفی می‌کند. در این تئوری موازنه ایجاد شده بین مقادیر اطلاعات مفید و میزان فعالیت انجام شده برپیدا کردن آنها مورد تحلیل قرار می‌گیرد. توجه به این نکته مهم است که کاوش اطلاعات در اینجا به مفهوم جست‌وجوی بی‌هدف نیست، بلکه به استراتژی‌های گوناگونی اطلاق می‌شود که جست‌وجوگران در جهت کسب اطلاعات اتخاذ می‌کنند و این استراتژی‌ها به چگونگی ایجاد سازگاری کاوش‌گر در محیط و بر پایه وضعیت موجود برمی‌گردد. در نتیجه در طراحی واقعی و درست یک سیستم اطلاع‌رسانی در حد جهانی، نه تنها باید به ایجاد سهولت در یافتن اطلاعات و گردآوری آن توجه کنند، بلکه باید چگونگی بهینه کردن وقت جست‌وجوگران را نیز در نظر آورند.
نظریه رفتار اطلاع‌یابی	بتس ^۲	رفتار اطلاع‌یابی افراد در حالت پیوسته، برخی مسائل و شرایط بی‌مانند را نمایان می‌کند. بتس (۲۰۰۲) جست‌وجوی اطلاعات در حالت پیوسته را به دانه‌چینی ماکیان تشبیه نمود. جست‌وجوگران در یک فضای اطلاعاتی از یک منبع به منبعی دیگر رفته و استراتژی جست‌وجوی خود را سریع تغییر می‌دهند. در مدل دانه‌چینی بتس، جست‌وجو و مرور، به نظر فعالیت‌هایی نیستند که منحصر در تقابل با یکدیگر باشند، بلکه مکمل یکدیگر خواهند بود. نتیجه مهم تحقیقات وی، مفهوم جدیدی است که جست‌وجو به خود گرفته و در این مدل بیان می‌شود هنگامی که فردی به دنبال اطلاعات خاصی می‌گردد، نیاز اطلاعاتی وی می‌تواند بر اساس چیزهایی که در هنگام جست‌وجو می‌آموزد تغییر یابد.
نظریه رفتار اطلاع‌یابی	مارچونیوینی ^۳	از نظر مارچونیوینی اطلاع‌یابی روندی است که در آن بشر هدف‌مندانه برای تغییر موقعیت دانش در تلاش است. وی ویژگی اطلاع‌یابی را در حل مشکل می‌داند. اطلاع‌یابی فرایندی است که از نیاز اطلاعاتی آغاز شده و طی مراحل اسناد و منابع اطلاعاتی با استفاده از استراتژی معین مورد جست‌وجو قرار گرفته، اطلاعات مورد نیاز پس از استخراج بازبینی و بررسی شده و در نهایت اطلاعات مورد نظر بازیابی می‌شوند و به حل مسئله منجر خواهد شد. همچنین اطلاع‌یابی الگوریتمی است مرحله‌به‌مرحله که مسیری را از بیان درخواست به سمت دریافت پاسخ طی می‌کند و در این میان میانجی‌های کاوش با تجزیه، تحلیل، تصفیه، توسعه، تبدیل و ترجمه درون‌دادها و نتایج در به‌نتیجه رسیدن کاوش سهم مؤثری دارند.

1. Pirully & Card
2. Bates
3. Marchionini

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۳۵

ماهیت میان‌رشته‌ای
علوم کتابداری...

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

عنوان نظریه	نظریه‌دان	شرح مختصر
نظریه برچسب‌زنی در پیوند با سازماندهی و بازیابی اطلاعات	هاوارد بکر ^۱	نظریه برچسب‌زنی برای اولین بار توسط هاوارد بکر در سال ۱۹۶۳ مطرح شد. این نظریه در واقع یکی از نظریه‌های حوزه علوم اجتماعی و روان‌شناسی است که برای کاربرد در زمینه‌های بزهکاری و جرم‌شناسی مطرح شده است. بر اساس این نظریه هر بزه یا جرم به واسطه برچسبی که به رفتار فرد به‌ویژه از جانب مراجع قانونی اختصاص می‌یابد، شناخته می‌شود. پذیره زیربنایی این نظریه آن است که در واقع هیچ‌کس جز در مواردی که جامعه تشخیص دهد بزهکار نیست و هیچ رفتاری جز با نظر اجتماع بزه تلقی نمی‌شود. بر اساس این نظریه، کارهایی که امروزه از آنها به منزله بزه یاد می‌شود، در واقع ممکن است در زمانی و یا مکانی دیگر قابل قبول و عادی تلقی شود. بر این اساس، به صورت ضمنی این اتفاق نظر وجود دارد که برچسب، بسته اطلاعاتی کوچکی است که در قالب یک بیان لغوی میان جمعی از متخصصان یا غیرمتخصصان برای توصیف پاره‌ای از ویژگی‌های مشخص، قبول عام یافته است.
نظریه اطلاعات	کلود شانون ^۲ (مهندس برق)	نظریه اطلاعات با ارائه روشی برای «کمی‌سازی و اندازه‌گیری عددی اطلاعات» به موضوعاتی مانند ارسال، دریافت، و ذخیره‌سازی بهینه داده‌ها و اطلاعات می‌پردازد. تمرکز اصلی این نظریه بر محدودیت‌های بنیادینی است که در ارسال و تحلیل داده‌ها وجود دارد و کمتر به نحوه عملکرد دستگاه‌های خاص می‌پردازد. پیدایش این نظریه عموماً به مهندس برقی به نام کلود شانون در سال ۱۹۴۸ میلادی نسبت داده می‌شود. نظریه اطلاعات مورد استفاده خاص مهندسان مخابرات بوده، هرچند برخی از مفاهیم آن در رشته‌های دیگری مانند روان‌شناسی و زبان‌شناسی نیز مورد استفاده قرار گرفته است. مفهوم اطلاعاتی که توسط شانون مطالعه شد اطلاعات از دید آمار و احتمالات بوده و یا مفاهیم روزمره از اطلاعات مانند «دانش» و یا استفاده‌های روزمره از آن در زبان طبیعی مانند «بازیابی اطلاعات»، «تحلیل اطلاعات»، «چهارراه اطلاعات» و... تفاوت دارد.
نظریه پردازش زبان‌های طبیعی	جیمز آلن ^۳	پردازش زبان‌های طبیعی یکی از زیرشاخه‌های مهم در حوزه گسترده هوش مصنوعی و نیز در دانش زبان‌شناسی است. تلاش عمده در این زمینه ماشینی کردن فرایند درک و برداشت مفاهیم بیان‌شده با یک زبان طبیعی انسانی است. به تعریف دقیق‌تر پردازش زبان‌های طبیعی عبارت است از استفاده از رایانه برای پردازش زبان گفتاری و نوشتاری که با استفاده از آن می‌توان به ترجمه زبان‌ها پرداخت، از صفحات وب و بانک‌های اطلاعاتی نوشتاری برای پاسخ دادن به پرسش‌ها استفاده کرد، یا با دستگاه‌ها مثلاً برای مشورت گرفتن به گفت‌وگو پرداخت.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۳۶

دوره سوم
شماره ۳-۲
بهار و تابستان ۱۳۹۰

1. Howard Becker
2. Claude Elwood Shanon
3. James Allen

ادامه جدول شماره ۱. نظریات وام گرفته شده در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

عنوان نظریه	نظریه‌دان	شرح مختصر
نظریه نمایه‌سازی فروهمان	فروهمان ^۱	نمایه‌سازی اغلب فرایندی چند مرحله‌ای می‌شود که در ساده‌ترین شکل برای آن دو مرحله تعریف می‌کنند: تجزیه و تحلیل مدرک توسط نمایه‌ساز به منظور تعیین محتوای موضوعی آن و تبدیل محتوای موضوعی به واژگان نمایه‌ای. طبق نظریه فروهمان، بسیاری از پژوهش‌ها به مرحله دوم نمایه‌سازی که همان تبدیل محتوای موضوعی به واژگان نمایه‌ای است، می‌پردازند. این کمبود به طور طبیعی آموزش نمایه‌سازی به نمایه‌سازان را با دشواری همراه می‌سازد. مرحله اول نمایه‌سازی در واقع مهم‌ترین مرحله این فرایند است زیرا شالوده موضوعی یک مدرک را بازنمون می‌کند و دشوارترین مرحله است، زیرا رهنمود چندانی برای تعیین محتوای موضوعی مدارک برای نمایه‌سازان ارائه نشده است. این نظریه دارای رویکردی تفسیری است که ریشه در علوم اجتماعی و علوم انسانی دارد.
نظریه بافت در حوزه رفتار اطلاع‌یابی	تالجا، کزو و پیتیلین ^۲	به اعتقاد تالجا، کزو و پیتیلین (۱۹۹۹) بافت در مطالعات مربوط به علم اطلاعات عموماً به هر عامل یا متغیر زمینه‌ای که به نظر می‌رسد رفتار اطلاع‌یابی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد، اطلاق می‌گردد؛ مانند شرایط اجتماعی - اقتصادی، نقش‌های کار، وظایف، وضعیت‌های مشکل‌ساز، جوامع و سازمان‌ها و ساختار و فرهنگ‌هایشان. در رویکرد تفسیری، پژوهش‌ها بر معانی و ارزش‌هایی که افراد به اطلاع‌یابی، محیط اطلاعاتی خود و انواع فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی (که می‌توانند به عنوان ابزارهای اطلاع‌یابی به کار روند) پیوند می‌دهند، تمرکز یافته‌اند. این معانی و ارزش‌ها ذاتاً اجتماعی، فرهنگی و تاریخی در نظر گرفته می‌شوند. در رویکرد عینی، عوامل اجتماعی و محیطی گوناگون، عوامل تأثیرگذار بر رفتار فرد یا گروه تلقی می‌شوند. چنین استدلال شده که زمانی که موضوع پژوهش به عنوان الگوهای رفتاری تعریف می‌گردد نیاز اطلاعاتی، جست‌وجوی اطلاعات و استفاده از اطلاعات به عنوان پدیده‌های فرهنگی و اجتماعی مورد بررسی قرار نمی‌گیرند، زیرا عوامل اجتماعی، فرهنگی و تاریخی، عوامل خارجی به شمار می‌روند.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۳۷

ماهیت میان‌رشته‌ای
علوم کتابداری...

جمع‌بندی و بحث

مرور مطالعات انجام شده در حوزه نظریه پردازی و بنیان‌های نظری رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، نشان می‌دهد بیشتر این پژوهش‌ها به مسئله فقر نظری و فلسفی حوزه کتابداری اشاره دارند. یورلند (۱۹۹۸) معتقد است این حقیقت آشکاری است که نظریه‌های کاربردی در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی کم است. ویسینگر^۳ (۲۰۰۵) نیز معتقد است زمینه‌های عملی کتابداری یا فاقد

1. Frohmann
2. Talja, Keso, Pietilainen
3. Weissinger

پشتوانه نظری هستند یا بسیاری از نظریه‌ها نسبت به آنچه واقعاً در عمل مشاهده می‌شود، بی‌ارتباط هستند. باتلر (۱۳۸۲) نیز ضمن مقایسه کتابداری با سایر حرفه‌های اجتماعی، به کمبود پشتوانه‌های نظری این رشته اشاره می‌کند. علاوه بر وی، کومار (۱۳۷۴) نیز بر این باور است که: «در بسیاری از حوزه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، ما فاقد نظریه هستیم».

همچنین پتیگرو و مککنی (۲۰۰۱) به نقل از جارولین و وکاری (۱۹۹۰) می‌نویسند نظریه‌های حوزه کتابداری اغلب مبهم و غیرصریح است و مفاهیم کلیدی در این نظریات به درستی تعریف نشده‌اند. پژوهش پتیگرو و مککنی (۲۰۰۱) نشان داد کتابداران بیش از هفتاد درصد نظریات مورد استفاده در پژوهش‌هایشان را از علوم دیگر وام می‌گیرند ولی در مقابل پژوهشگران سایر علوم، تا اندازه بسیار کمی به نظریات کتابداری استناد داده و از آنها بهره می‌گیرند.

در این پژوهش، مرور نظریه‌های حوزه کتابداری نشان داد برخی پدیدآوران این نظریه‌ها متخصصان رشته‌های علمی غیر از کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند. چنان‌که مشهود است اغلب نظریه‌های حوزه بازبانی اطلاعات از جمله نظریه ارتباط ریاضی شانون و ویور، نظریه سالتون و... از سوی متخصصان کامپیوتر، ارتباطات و ریاضیات ارائه شده‌اند. همچنین برخی نظریات پُرکاربرد در حوزه کتابداری از جمله قوانین لوتکا، بردفورد و زیف، متعلق به متخصصان آماردان، زبان‌شناس و شیمی‌دان هستند. نظریه تولید دانش نوناکا که نظریه‌ای اساسی در حوزه مدیریت دانش است در واقع از سوی متخصصان حوزه مدیریت ارائه شده و اکنون در حوزه کتابداری کاربرد بسیار یافته است. نظریه مرحله‌ای نولان که به مدیریت منابع اطلاعات می‌پردازد نیز از حوزه بازرگانی به حوزه کتابداری راه یافته است.

برخی نظریه‌ها از جمله نظریه اضطراب کتابخانه‌ای ملون و اضطراب فرایند جست‌وجوی اطلاعات کولتائو اگرچه توسط متخصصان حوزه کتابداری ارائه شده‌اند اما بخشی از مفاهیم خود را که اضطراب و استرس است از حوزه روان‌شناسی وام گرفته‌اند. در واقع این نظریه‌ها حالتی میان‌رشته‌ای دارند و هم در حوزه کتابداری و هم در حوزه روان‌شناسی قابلیت این را دارند که مورد پژوهش و بررسی قرار گیرند.

شاید بتوان به یقین ابراز داشت که تنها اصول پنج‌گانه رانگاتان در حوزه کتابداری، کاملاً حاصل این حوزه است و ریشه در هیچ رشته و حوزه علمی دیگری ندارد. حتی نظریه‌های خدمات مرجع وایر و روتشتاین را نمی‌توان تنها مختص حوزه کتابداری و وابسته به آن دانست چون در این دو نظریه نیز گویه‌های رفتاری و روان‌شناختی مانند ترس و اعتماد به نفس حضور دارند.

در مجموع، دلایل متعددی برای میان‌رشته‌ای بودن کتابداری و اطلاع‌رسانی وجود دارد. شاید نخستین دلیل آن، مربوط به اهمیت و جایگاه کاربران در مطالعات این حوزه است. کاربران و نیازهای آنان نقشی کلیدی و محوری در مطالعه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی دارند؛ چراکه تمام تلاش‌های کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی در گردآوری، ذخیره، سازماندهی و اشاعه اطلاعات برای پاسخگویی به نیازهای کاربران کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی است. از سوی دیگر نمی‌توان کاربر کتابخانه را فردی فارغ از ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری وی و محیطی که در آن زندگی می‌کند تلقی کرد. گروه‌های آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی باید به شناسایی و تحکیم پیوندهای میان این رشته با سایر حوزه‌های علوم بپردازند. در هر یک از واحدهای درسی فرصت‌های فراوانی برای تقویت پیوندهای میان‌رشته‌ای وجود دارد (منصوریان، ۱۳۸۸).

اگرچه ریسمان‌باف (۱۳۸۵) معتقد است فقدان مکاتب فکری و فلسفی غنی در کتابداری که از دل این حوزه برخاسته باشند، نشانه‌ای از عدم بلوغ کامل و پختگی جریان‌های نظری این علم است، اما ویژگی میان‌رشته‌ای نظریه‌های موجود در حوزه کتابداری را نباید دلیلی بر ضعف این رشته دانست و بر این باور بود که حوزه کتابداری باید راه خود را از سایر علوم جدا کند و مانع از ورود نظریه‌های سایر علوم به حوزه خود شود. در واقع در عصر حاضر، با توجه به تخصصی شدن حوزه‌های موضوعی و پیدایش حوزه‌ها و رشته‌های نو و تازه، میان‌رشته‌ای بودن امری ضروری برای پیشرفت علم محسوب می‌شود. نتایج این تحقیق و سایر تحقیقات انجام‌شده مبنی بر میان‌رشته‌ای بودن نظریات حوزه کتابداری نباید این تفکر را ایجاد کند که حوزه کتابداری تا زمانی که نظریه‌های خود را از سایر علوم وام می‌گیرد، دچار فقدان نظری است؛ بلکه باید این روند میان‌رشته‌ای مورد تشویق قرار گیرد و تبادل و ارتباط میان این حوزه با سایر حوزه‌های علوم تقویت شده و مورد استقبال قرار گیرد و تلاش شود با همکاری و مشارکت متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی با متخصصان سایر حوزه‌ها، رشته کتابداری به عنوان یک رشته نوپا هرچه بیشتر رشد و توسعه یابد.

همه رشته‌ها میان‌رشته‌ای هستند؛ به این معنا که انسان دارای ابعاد فراوانی است لذا هر حوزه علمی که به نوعی مرتبط با انسان باشد، میان‌رشته‌ای است یعنی نمی‌توان با آن به صورت یک‌بعدی برخورد کرد. حتی علوم محض هم که به نوعی در زندگی انسان کاربرد داشته باشد مانند علوم مهندسی و یا پزشکی نمی‌تواند بدون در نظر گرفتن سایر رشته‌ها و موضوعات، حق مطلب را ادا کند و یا دانش مرتبط را به‌خوبی توسعه دهد (فدایی، ۱۳۸۹).

کتابنامه

- ادهمی، ا (۱۳۸۳)، «اطلاع‌یابی و رفتار اطلاع‌یابی چیست؟» *فصلنامه اطلاع‌رسانی*، ۱۹ (۳ و ۴)، صص ۳۶-۳۱. آزادارمکی، ت (۱۳۸۱)، *نظریه‌های جامعه‌شناسی*، تهران: سروش، چاپ دوم.
- باتلر، پ (۱۳۸۲)، *جنبه‌های نظری علم کتابداری*، مترجم: هوشنگ ابرامی، تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- پائو، م (۱۳۷۸)، *مفاهیم بازیابی اطلاعات*، مترجم: اسدالله آزاد؛ رحمت‌الله فتاحی، مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد. توسلی، غ (۱۳۸۰)، *نظریه‌های جامعه‌شناسی*، تهران: سمت، چاپ هشتم.
- خورسندی طاسکوه، ع (۱۳۸۷)، «انگیزه میان رشته‌گرایی و منتقدان آن»، *دوماهنامه داخلی جشنواره بین‌المللی فارابی*، شماره ۶، صص ۳۸-۳۵.
- دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی (۱۳۸۱)*، ویراستار: عباس حری، تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، جلد اول.
- دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی (۱۳۸۵)*، ویراستار: عباس حری، تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، جلد دوم.
- رایین، ر. (۱۳۸۳)، *مبانی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی*، مترجم: مهدی خادمیان، مشهد: انتشارات کتابخانه رایانه‌ای.
- رهادوست، ف (۱۳۸۶)، *فلسفه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، تهران: کتابدار.
- ریتزر، ج (۱۳۷۹)، *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی، چاپ چهارم.
- ریسمان‌باف، ا (۱۳۸۵)، «کتابداری، حرفه‌ای مبتلا به فقر نظری: پیامدها و پیشنهادهایی برای بهبود»، *اطلاع‌شناسی*، ۴ (۱ و ۲)، صص ۳۶-۳۲.
- سلطانی، پ و راستین، فروردین (۱۳۷۹)، *دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، فارسی - انگلیسی و انگلیسی - فارسی*، تهران: فرهنگ معاصر.
- عینی، ا (۱۳۸۴)، «مفهوم نیاز اطلاعاتی از دیدگاه پیشگامان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی»، *فصلنامه علوم اطلاع‌رسانی*، ۲۰ (۳ و ۴)، صص ۸۶-۷۳.
- فدایی، غ (۱۳۸۹)، «کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ رشته یا میان‌رشته؟»، *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، ۲ (۲)، صص ۱۸-۱.
- مرادی، ن (۱۳۷۲)، *مرجع‌شناسی: شناخت خدمات و کتاب‌های مرجع*، تهران: فرهنگ معاصر.
- معمدی، ف (۱۳۸۲)، «بازخورد و نظام بازیابی اطلاعات»، *علوم اطلاع‌رسانی*، دوره ۱۸، شماره ۳.
- منصوریان، ی (۱۳۸۸)، «ماهیت پژوهش‌های کتابداری میان‌رشته‌ای است»، *خبرگزاری کتاب ایران*، ۱۳ دی.
- مورن، چ (۱۳۸۷)، *میان‌رشتگی*، مترجم: داود حاتمی، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی؛ نقل در فدایی، غلامرضا (۱۳۸۹)، «کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ رشته یا میان‌رشته؟»، *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، ۲ (۲)، صص ۱۸-۱.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۴۰

دوره سوم
شماره ۳-۲
بهار و تابستان ۱۳۹۰

- مهرمحمدی، م (۱۳۸۸)، «علوم میان‌رشته‌ای ضرورت فعلی علم کشور»، فارابی، ۹، صص ۳۵-۲۸؛ نقل در فدایی، غلامرضا (۱۳۸۹)، «کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ رشته یا میان‌رشته؟»، *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، ۲ (۲)، صص ۱۸-۱.
- نوروزی چاکلی، ع (۱۳۸۵)، «عوامل اصلی و مؤثر در رفتار جست‌وجوگران اطلاعات»، *فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۹ (۱)، صص ۱۴۴-۱۷۵.
- نویدی، ف (۱۳۸۶)، «اطلاع‌یابی و بررسی رفتار اطلاع‌یابی در محیط‌های جدید جست‌وجو»، *نما (مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران)*، ۷ (۱).
- Bates, M. J. (1994), "The design of databases and other information resources for humanities scholars," *The Getty Online Searching Project*, Report No. 4, Online & CDROM Review, 18 (6), 1994, PP. 331-340.
- Brookes, B. C. (1980), "The foundations of information science: Part 1: Philosophical aspects", *Journal of Information Science*, 2, pp. 125-133.
- Coile, Russell C. (1978), "Lotka's Frequency Distribution of Scientific Productivity", *CNA Professional Papers*, 1973 to Present.
- Ellis, D., Cox, D., Hall, K. (1993), "A comparison of the information seeking patterns of researchers in the physical and social sciences", *Journal of Documentation*, 49 (4), pp. 356-369.
- Feather, Jhon and Sturges, Paul (2001), *International Encyclopedia of Information and Library Science*, London, New York: Routledge.
- Fidel, R. (1994), "User-Centered Indexing", *JASIST*, 45 (8), pp. 572-576.
- Fricke, M. (1997), "Jean Tague-sutcliffe on measuring information", *Information Processing and Management*, 34 (4), pp. 385-394.
- Frohmann, B. (1990), "Rules of indexing: a critique of mentalism in information retrieval theory", *Journal of Documentation*, 46, pp. 81-101.
- Garfield, E. (1979), *Citation indexing: its theory and application in science, technology and humanities*, New York, NY: Wiley & Sons. Reprinted by ISI Press, 1983.
- Hauser, L. (1988), "A conceptual analysis of information science", *Library and Information Science Research*, 10, pp. 3-34.
- Hjørland, B. (1998), "Theory and metatheory of information science: A new interpretation", *Journal of Documentation*, 54 (5), pp. 606-621.
- Hjørland, B. (2007), "Information: Objective or Subjective/Situational?", *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58 (10), pp. 1448-1456.
- Kuhlthau, C. C. (1991), "Inside the search process: information seeking from the user's perspective", *Journal of the American Society for Information Science*, 52 (5), pp. 361-371.
- Kuhlthau, Carol C. (1985), "An Emerging Theory of Library Instruction", *School Library Media Quarterly*, 16 (1), pp. 23-28.

Marcia J. Bates (2000), "Toward an Integrated Model of Information Seeking and Searching", *Fourth International Conference on Information Needs, Seeking and Use in Different Contexts*, Lisbon, Portugal September. Available http://www.gseis.ucla.edu/faculty/bates/articles/info_SeekSearch-i-030329.html (accessed November 2, 2005).

Mellon, Constance A. (1986), *Library anxiety: A grounded theory and its development*, College and research libraries, 47, pp. 160-165.

Nonaka, I. (1994), "A dynamic theory of organizational knowledge creation", *Organizational Science*, 5 (1): 14-37.

Pettigrew, K. and McKechnie, L. (2001), "The Use of Theory in Information Science Research", *Journal of The American Society for Information Science and Technology*, 52 (1), pp. 62-73.

Shanon, C. E. & Weaver, W. (1949), *The Mathematical Theory of Communication*, Urbana, Illinois: University of Illinois Press.

Sperber, Dan (1990), "The Epidemiology of Beliefs", in Colin Fraser and George Gaskell, eds., *The social psychological study of widespread beliefs*, Oxford: Clarendon, pp. 4-25.

Swanson, D. R. & Smalheiser, N. R. (1999), "Implicit text linkages between medline records: using arrowsmith as an aid to scientific discovery", *Library Trends*, 48 (Summer), pp. 48-59.

Swanson, D. R. (1986), "Undiscovered public knowledge", *Library Quarterly*, 56, pp. 103-118.

Talja, Sanna; Keso, Heidi; and Pietilainen, Tarja (1999), "The production of context in information seeking research: a metatheoretical view", *Information Processing and management*, 35, pp. 751-763.

Van Maanen, J. (1998), "Different strokes: Qualitative research in the Administrative Science Quarterly from 1956 to 1996". In J. Van Maanen (Ed.), *Qualitative studies of organizations* (pp. ix-xxxii), Thousand Oaks, CA: Sage.

Weissinger, T. (2005), "Information as a Value Concept: Reconciling Theory and Practice", *Library Philosophy and Practice*, 8 (1).

Wilson, T. D. (2000), "Human information behavior", *Informing Science*, 3 (2), pp. 49-56.

فصلنامه علمی-پژوهشی

۱۴۲

دوره سوم
شماره ۳-۲
بهار و تابستان ۱۳۹۰